

AZ ŐSI VILÁGKÉP ÖRÖKSÉGE (VI/38.)

Huszárik László (Székesfehérvár):

Enkidu a Kentaur. A csillagképek nevének eredete

Mint az előző számban (65.) láthattuk, a ma ismert csillagképek neveinek eredete egy sumer történetben – a Gilgames eposzban - leírt cselekményekhez és szereplőkhöz kapcsolódik. Az égbolti jegyek közül 35-nek az elnevezéséhez fűztünk eddig társítást az eposz alapján. Néhány jegy megalkotásának oka azonban még pontosításra, azonosításra vár.

A sumerek gondolkodására jellemző volt, hogy náluk az egész, mindig két fél részből állt. Ennek megfelelően a tavaszi és az őszi napéjegylenlőséggel két kezdetet használtak az év során. Gilgames eposza szintén két nagy részre osztható: az első fele az 1-6. tábla, amely Enkidu és Gis életének dicsőséges szakaszát, győzelmeiket ábrázolja, a második rész, a 6-12. tábla, ahol megismerkednek az elmúlással, fájdalommal és halállal. Az első részt a Szűztől követtük a Bikáig mintha az idővel „szemben” haladnánk. Így értük el a tavaszi napforduló helyét, mely i.e. 2100 körül – amikorra az eposz lejegyzését és a zodiákus kialakítását is tesszük – éppen a Bika jegyében volt. A második rész az őszi napéjegylenlőséget követő időszakhoz kapcsolódik, amikor a nappalok mind rövidebbé válnak és megnő a sötét időszak. A költemény különlegessége, hogy soha senki előttük nem érzékeltette irodalomban így a teremtés és halál misztériumát.

A másik érdekes vonás, hogy különböző fizikai jellemzők között a mennyiségileg egyező felosztással is kapcsolatot tudtak teremteni. Egyfajta átjárhatóságot teremtettek a dimenziók közt, erre példának korábban a 45 fok 45 napnak megfelelését hoztam fel. Úgy gondolom, érdemes ezen a szálon tovább haladni, kiváltképp, mert az eposz kötött formája szinte sugallja, hogy nem véletlen, hanem okszerű az elbeszélés szerkezeti felépítése. Bár vita van azon, hogy mióta alkot egységes szerkezetet a mű, s ha igen, mikor és ki foglalta egybe, de M. Jastrow és A. T. Clay véleménye elgondolkodtató, a végső változat 12 táblát

és körülbelül 3600 sort alkothatott.¹ Táblánként 6-6 oszloppal és 50 sorral. Lehet az égboltnak részletekbe nyúló kapcsolat a szövegekkel? Egy egész kör mindenestre 3600-nak felelt meg számításaikban. Korábban használtuk a 12 tábla 30 fokenként történő illesztését a kor csillagtérképéhez, most pontosítással próbálkozunk. A táblák további felosztása, a 6-6 oszlop kínálja az 5-5 foknak való megfelelést, ezeket jelöltük a térképen. Természetesen csak ott, ahol az oszlopos szövegforma megtalálható.² Az oszlopok szöveginek egy-egy jellemző mondatát a térképre helyezve magyarázatot kapunk az elnevezésekre, így a képregény életre kel. A szereplők nevei segítik az azonosítást, mert ezek nem csupán nevek, hanem útbaigazítások. Sajnos teljes szöveg egy helyről még nem került elő, a táblák sorhiányosak, ill. töredékesek. Ennek ellenére az egységben maradt részek, mint alább látható lesz, segítenek a csillagjegyek azonosításában.

Égbolt I. negyede, 1-3. tábla

1. tábla

1. o. Prológus Gilgamesről.
2. o. Aruru istennőnek új hőst kell teremtenie.
3. o. A vadász meglátja Enkidut, és Gilgamesnek híret viszi, aki visszaküldi egy Istár papnővel.
4. o. Enkidu és a papnő szerelme az Itatónál. A papnő Urukba hívja.
5. o. Urukba indulnak. Gis álmot lát, melyet elmond anyjának, Ninsunnak.
6. o. Gis második álmát látja.

Ami rögtön feltűnik, hogy a kiindulási pontunkon jelölt „Vesztett Kutya”, UR.IDIM jegy Gilgamesnek felel meg, őt korábban már azonosítottuk ezzel a 8. és 12. tábla leírása alapján. Az első oszlop prológusa és a kiindulási pont egybeesése ezt erősíti meg. Továbbmenve, az *ur* jel ’férfi’-t is jelent a ’kutya’ mellett, így a „a vad férfi” ott lehet a jelentésben. A nyitás röviden eligazít a főszereplőt illetően, Gilgames az, aki mindent látott, dolgok és titkok tudója, aki fölméri a világ térségeit. A csillagtérkép érdekessége, hogy itt van a kijelölt kezdőpontunk, majd ide (hozzá) térünk vissza befejezésükpen.

Az első tábla második oszlopa elmeséli Uruk lakóinak panaszait, és Aruru istennőt teremtként mutatja be. Ő Gis teremtmője, de hozzá fordultak Enkidu teremtméséért is.

A 3-4. oszlopok szövegénél már kis képzettársítás szükséges, ugyanis az EN.TE.NA.BAR.HUM, a „Vaddisznó” elnevezésű jegy látható az égbolton. A szöveg azonban itt vadásról és nem a vadászat tárgyáról szól. Ő találkozik elő-

¹ *An Old Babylonian Version of the Gilgamesh Epic*, by Anonymous, Edited by Morris Jastrow, Translated by Albert T. Clay The Project Gutenberg eBook

² Reginald Campbell Thompson translation-*The Epic of Gilgamesh* alapján.

<http://king-of-heroes.co.uk/the-epic-of-gilgamesh/reginald-campbell-thompson-translation>

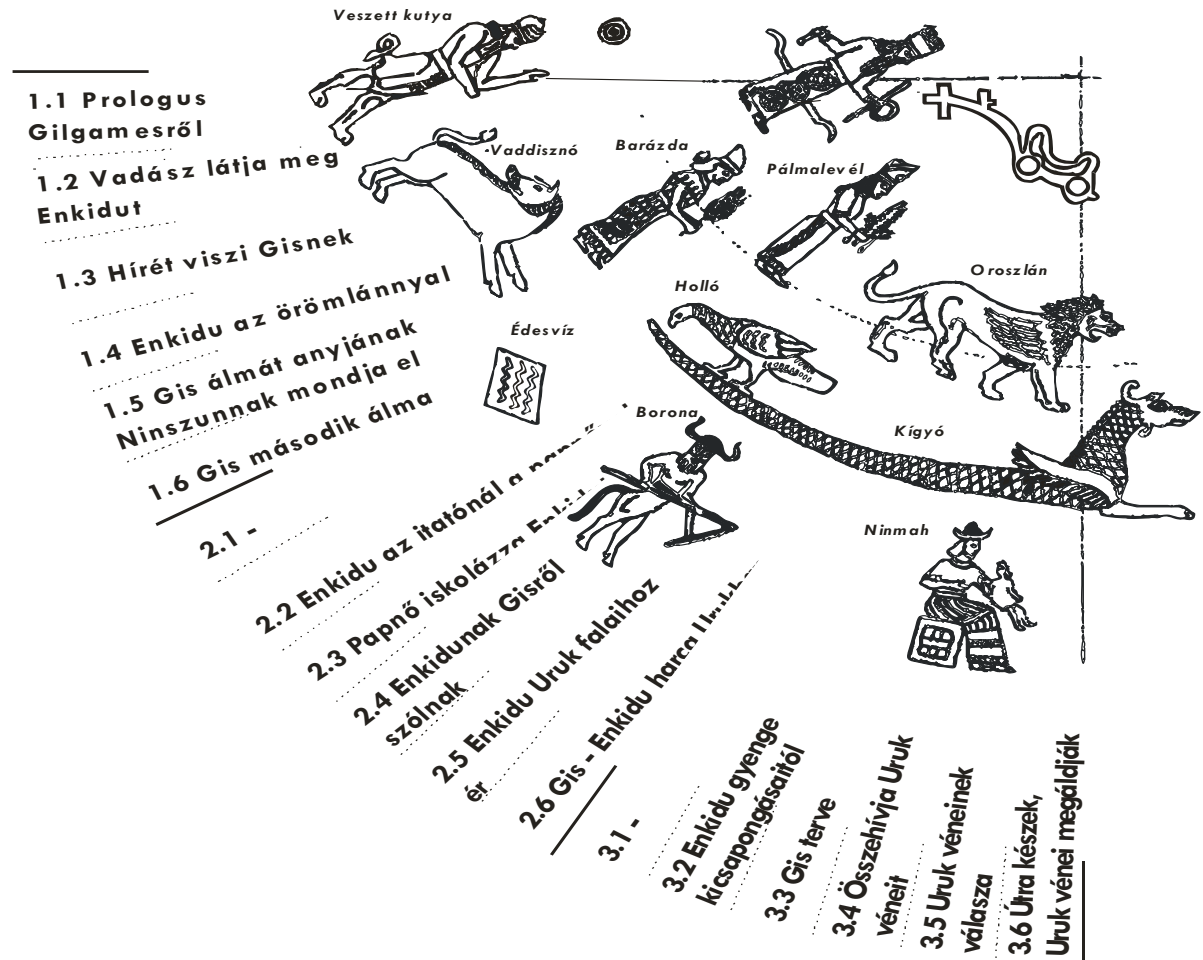
ször Enkiduval és hírét viszi Gilgamesnek. Csakhogy az elnevezés többértelmű, az *en* 'úr', *te* 'átfürödik', 'kilyukaszt', *na* 'ember', *bar* 'szánt' itt inkább 'művel' (foglalkozás) a *hum* 'elkap', 'elcsíp' értelmű is. Ez elég jó képi leírása egy vadásznak, úgy gondolom, a többértelmű szójáték kialakítása itt sem véletlenszerűen történt.

A 2-3-4 oszlop eseményei hangsúlyozottan víz partján, az itatónál játszódnak, a szöveg ezt többször említi: „*a csorda Enkiduval az itató vizébe gázol*”, „*telik szíve az itatónál*”, „*Enkidu az itatónál időzött*”. Ez a hely, ahol az állatok gyülekeznek, s Enkidut a vadász itt látta meg. A víz azonban csillagképként is megjelenik, az AB.ZU-t víz, édesvíz és tenger értelemben is használták. A nyugati irodalom általában abyss, 'mélység' értelemben fordítja, azonban a szöveg és kép elemzése arra mutat, hogy édesvízről, egész pontosan az *itató*-ról van szó, s így korábbi értelmezésem helytelen volt. Az édesvizet, vagyis az itatót látjuk a *Vaddisznó* és *Borona* figurája között, s a *Borona* mint rövidesen láthatjuk: maga Enkidu.

Az 5-6. oszlop szövegei „helyileg” a *Szűz* jegyéhez esnek ezzel a módszerrel. Így látható, hogy Gis anyját Ninszun istennőt ábrázolja az első nőalak a Szűz jegynél. Ebben az értelemben az AB.SIN, „*Barázda*”, „*Mag barázdája*” csillagkép elnevezés is némi magyarázatra szolgálhat. A sumer költemények a testi szerelmet gyakran írták le szántásként, amelyben a női fél mint árok, barázda, a férfi pedig ekeként jelent meg. A „szánts ölembe szívem szerette férfi” kifejezés még a legkevésbé szókimondó változata az Innin költeményeknek és allegorikus kifejezése a testi szerelemnek. A nővel ábrázolt barázda csillagkép tehát nem elsősorban a gabona termesztését, a jó vetési időt jelképezi, hanem a teremtetést és teremtetőt. Az 5-6 oszlopok leírása szerint Gis, Ninszun isteni anyjához beszél, elmondja neki az álmában látottakat.

Babiloni csillagtérkép, I. negyed
A térképek Gavin White rekonstrukciói. Szöveges magyarázatok a cikk szerzőjétől.

2. tábla

1. o. -
2. o. Mialatt Gis álmodik, Enkidu az itatónál 6 nap 7éjt tölt el a papnővel.
A kurtizán Urukba invitálja Enkidut.
3. o. A papnő iskolázza, eteti, itatja Enkidut.
4. o. Egy uruki beszámol Gis erőszakosságáról.
5. o. Megérkeznek Uruk városába, melynek lakói örvendenek Enkidunak.
6. o. Gis és Enkidu öltre mennek Urukban, majd örök barátságot fogadnak egymásnak.

A második oszlop leírása szerint Istar papnője szerelmeskedik Enkiduval és meghívja Uruk városába. A harmadik sáv alapján tovább erősödik a kapcsolatuk, a papnő iskolázza Enkidut, és megismerteti vele a kenyeret és bort. Az első három oszlop főszereplője tehát Istar papnő. Ezért jogos, hogy a két alakkal jelölt Szűz második figurájában a *Pálmalevél*-ben az Enkidut szocializáló kurtizánt azonosítsuk. A jegyhez (E.RU) Erua istennőt társították, aki a házasság és szülés patrónusává

vált, de meg kell jegyezni azt is, hogy a *ru* jel jelentései közt szimplán a 'közösülés'-t is megtaláljuk. Ezek után érthető az is, hogy miért jelölték két különböző női alakkal a Szűz jegyét. A két főszereplőhöz legközelebb álló nőket látjuk.

Enkidu szerelmeskedésének ideje alatt – különös időhatározás - látja Gis álmait, amelynek megfejtésére anyjához fordult. Ebben az esetben a kor emberének képzeleti magyarázzák meg az újabb csillagkép a *Holló* jelenlétét. V. Hurowitz magyarázata szerint a holló a „*dribu*” jelképezte számukra az „*irbu*” az „ajándék” az álomban látott jövőbeni eseményeinek valóra válását.³ Gis meglátja álmaiban a jövőt, s azok valóra is válnak. A Holló jelenléte azt mutatja, hogy különleges ajándék ez számára.

A negyedik oszlopon elbeszéli Enkidunak Gilgames kegyetlenkedéseit majd Urukhoz érnek. Az ábrán épp az UR.GU.LA, „*Oroszlán*” jegyet érjük el. Korábban Enkidut vagy Uruk királyság szimbólumát láttuk a jegyben, most a királyság javára erősíthetjük meg az azonosítást.

Az ötödik oszlopon méltatják Gis és Enkidu különlegességét, akik megküzdenek egymással. Egy, „*Borona*”-nak (GISH.GAN.UR) nevezett csillagképet láthatunk ezen a helyen. Az ábrázolás azonban egy félig állati – patás - figurát közvetít felénk. Az oszlop leírása segíti kilétének felderítését, a szöveg és a hely egybevetése alapján a vadember Enkidut látjuk. Jellemzésük megerősíti ezt, Gis és Enkidu szakállas figurák, Enkidu alacsonyabb termetű Gilgamesnél. Enkidu fejét szarvakkal, bikafejszerűen jelenítették meg, s állati patákkal ábrázolták a pecséthengereken.

Enkidu és Gilgames ábrázolások

Ugyanilyen figurát látunk az égbolti jegynél.⁴ Csakhogy a „*Borona*” név itt sincs szinkronban ezzel. Azonban egy újabb szójáték fedezhető fel. Valóban fa-

³ V. B. Hurowitz: *Finding new life in old words: word play in the Gilgames Epic*, p. 71., Ben Gurion University of the Negev

⁴ Gavin White csillagtérképét használjuk továbbra is, köszönet érte a szerzőnek. Babylonian Star Lore könyvében MulApin táblák, határkövek, cseréptöredékek, templomi ábrázolások alapján rekonstruálta az égbolt jegyeit. White nem kötötte össze ezt a csillagképet az eposszal, ezért ábrázolása szempontunkból elfogultlan.

Gavin White: *Babylonian Star-Lore: An Illustrated Guide to the Star-lore and Constellations of Ancient Babylonia*, Solaria Publications, London, 2008.

eszközt hordoz a figura az ábrázoláson és a GISH.GAN.UR 'borona' értelmű szó, de *gis* 'ág', *gan* 'gyermek', *ur* 'ember' 'szolga' jelentésű is. A szójátékot érthetjük „gyermeki ember, ág”-nak, s ez egyfajta ellentettje a Gilgamest leíró „Öreg ifjú” kifejezésüknek. Ráadásul az *ur* szó jelentése 'szolga' is, *gish* szolgálja az alak, s tudjuk, hogy Enkidut következetesen Gis szolgáljaként mutatták be a szövegek.

Napjainkra *Kentaur*-ként (és *Dél Keresztjeként*) maradt fenn a csillagkép, évezredek alatt átalakítva az *Itatót*, a *Vaddisznót* és *Boronás* alakot. A kentaur a félig emberi, félig állati – de még mindig patás - lény hárromezer év múltán is tükrözi Enkidu lényegét, az állat ember kettősségét. A modern *Kentaur* jegy ma is támadja a *Farkast*, a Gist jelképező *Vesztett Kutya* utódját, amint Enkidu Gilgamesre támadt. A Dél Keresztje ma is utal Enkidu kapott életére. Csillagaik közt találjuk az arab „Al Shamarih” –t a „Letört Pálmaág”-at. A második Szűz figurával az Enkidut szocializáló Istár papnőt azonosítottuk, ő tartja a pálmaágot a kezében, így is nevezték el a jegyét: *Pálmalevél*.

3. tábla

1. o. -
2. o. Enkidu meggyöngül kicsapongásaitól.
3. o. Gis, Humbaba elleni tervét ismerteti.
4. o. Fegyvereket készíttetnek, Gis összehívja Uruk véneit.
5. o. Elmondja tervét Uruk véneinek.
6. o. Útra készek, a vének tanácsokkal látják el őket.

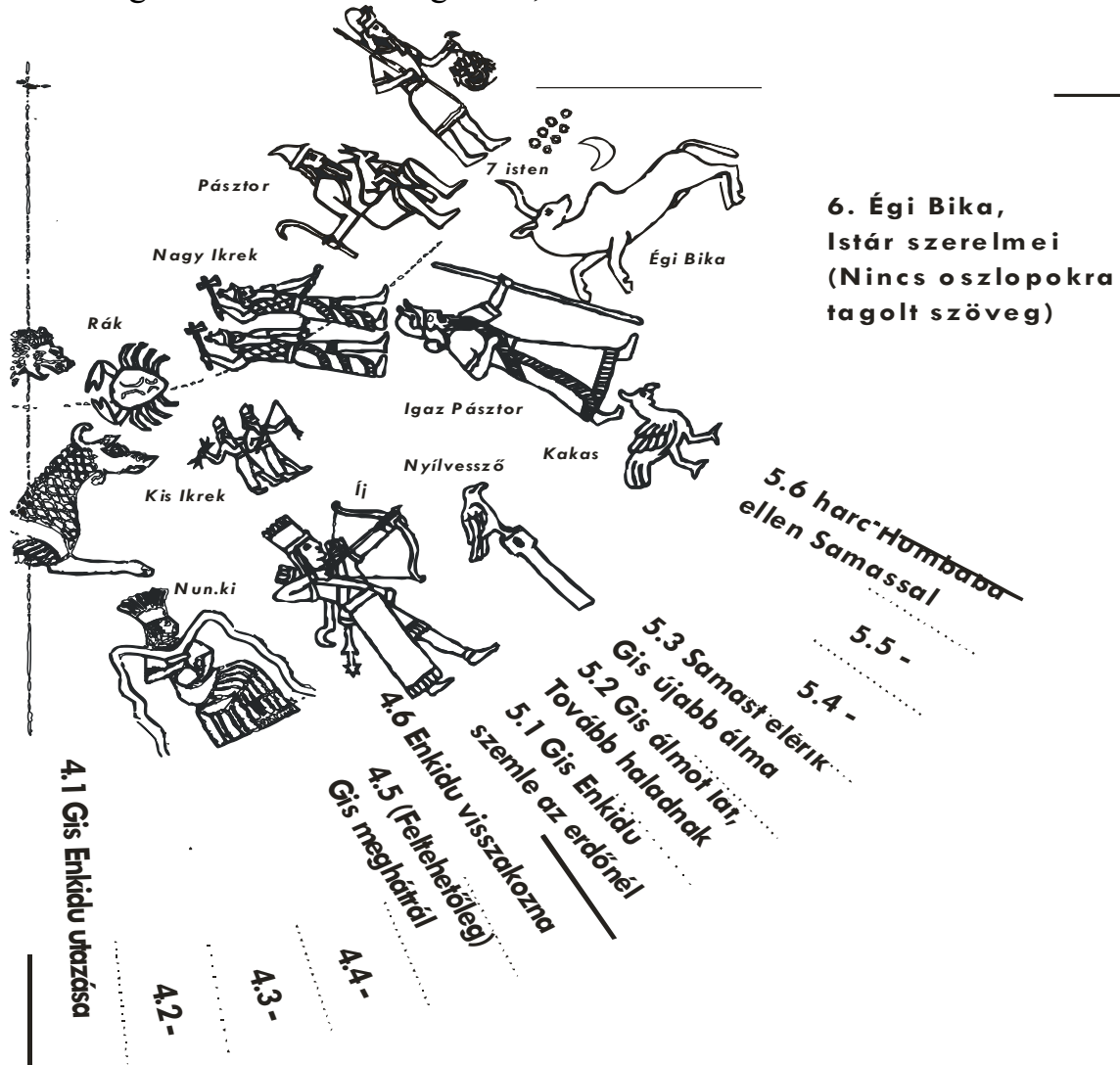
A második oszlopon Gis a cédrus erdő felkeresésének tervéről beszél Urukban Enkidunak. A harmadik sáv leírja felfegyverkezésüket Uruk városában. Gis elmondja tervét a város lakóinak. A negyedik oszlop szerint Gis Uruk öregjeivel vitatja meg a tervét, akik tanácsokkal látják el. Az ötödik rész szerint palotájában felkeresik Ninsun anyakirálynőt tervükkel. Az újasszír változat hatodik oszlopán, Ninsun Enkidut fiává fogadja és testvérként bízta rá Gist. A tábla valamennyi eseménye Uruk királyságban játszódik, az *Oroszlán* jegy „le is fedí” az erre vonatkozó oszlopokat. Az *Oroszlán* (UR.GU.LA, UR.A), Uruk királyságát jelöli, melyet lakói *ura*-, *uruga*-nak is neveztek. Csillagképében a LUGAL-t, a mai Regulus csillagot látjuk, mely a Király és győzelmének szimbóluma.

Égbolt II. negyed, 4-6. tábla

4. tábla

1. o. Gis és Enkidu különleges utazása.
2. o. -
3. o. -
4. o. -
5. o. -

6. o. Gilgames és Enkidu meghátrál, visszakoznak.

Babiloni csillagtérkép II. negyed

A töredékesen táblán az első és hatodik oszlop maradt meg. Az első oszlop szerint útnak indulnak, másfél hónapi járóföldet tesznek meg 3 nap alatt, s mint korábban láttuk, elérték Samas-t, vagyis az *Oriont*.

A hatodik oszlop szerint megérkeztek a cédruserdő kapujához. Enkidu próbált visszafordulni és lebeszélni Gist a tervükről. A *Rák* jegy tükrözi a hezitálását. A *Rák* alatt látható a *Kis Ikrek* (MASH.TAB.BA.TUR.TUR) jegy. Ez erősíti a megfelelést, mert ekkor félelmeik és megingásaik miatt nem tekinthetők hősöknek.

5. tábla

1. o. (töredék) megszemlélik a cédruserdőt.
2. o. Gis második álmát látja. Továbbhaladnak.
3. o. Gis harmadik álmát látja.
4. o. -

5. o. -

6. o. Harc Humbabával.

Az első oszlop szerint behatolnak a cédrus erdejébe, ahol Gis álmot lát. A második oszlopon Gis újabb álmát láthatjuk, amely szerencsés kimenetellel kecsegtet. A harmadikon hősünk harmadszorra álmodik, de ez az álom már drámai, apokaliptikus jellegű. A hiányzó 4-5. oszlop tartalma feltehetően Samas istennel kapcsolatos. Csillagtérképünkön most tűnik fel Samas az „Ég Igaz Pásztor” (SIPA.ZI.AN.NA) a mai *Orion* alakjában. Gis hozzá imádkozik és Samas instrukciókkal látja el.

A 6. oszlop a Gis-Enkidu, Humbaba küzdelem leírását tartalmazza, melyhez Samas nyújt segítséget. Orkánt, forgószelet támaszt Humbaba ellen, akit Gis és Enkidu fejszékkel és törőkkel támad meg. A tábla szövegei felett az *Nagy Ikek*, (MASH.TAB.BA.GAL.GAL) és az *Orion* képei láthatóak. Korábbi megállapításainkat az alábbi kép erősíti meg.

Enkidu Humbaba és Gilgames. A Humbaba feletti csillag, jelölése annak, hogy csillagászati vonatkozású a kép, a hét kör a Plejádok jelképe

6. tábla

Nem áll rendelkezésünkre oszlopokra tagolt anyag. Történetében Gis és Enkidu Urukba térnek vissza, és Gis elutasítja Istárt. A feldühödött istennő az Égi Bikát küldi ellenük. A Bika az Égi Bika jegyének felel meg. Istárt az *Íjban* (BAN), szeretőit, a tarkatollút (DAR.LUGAL) a *Kakasban*, a pásztort *Pásztor*-ban (LU.CHUN.GA) azonosítottuk.

Égbolt III. negyed 7-9. tábla

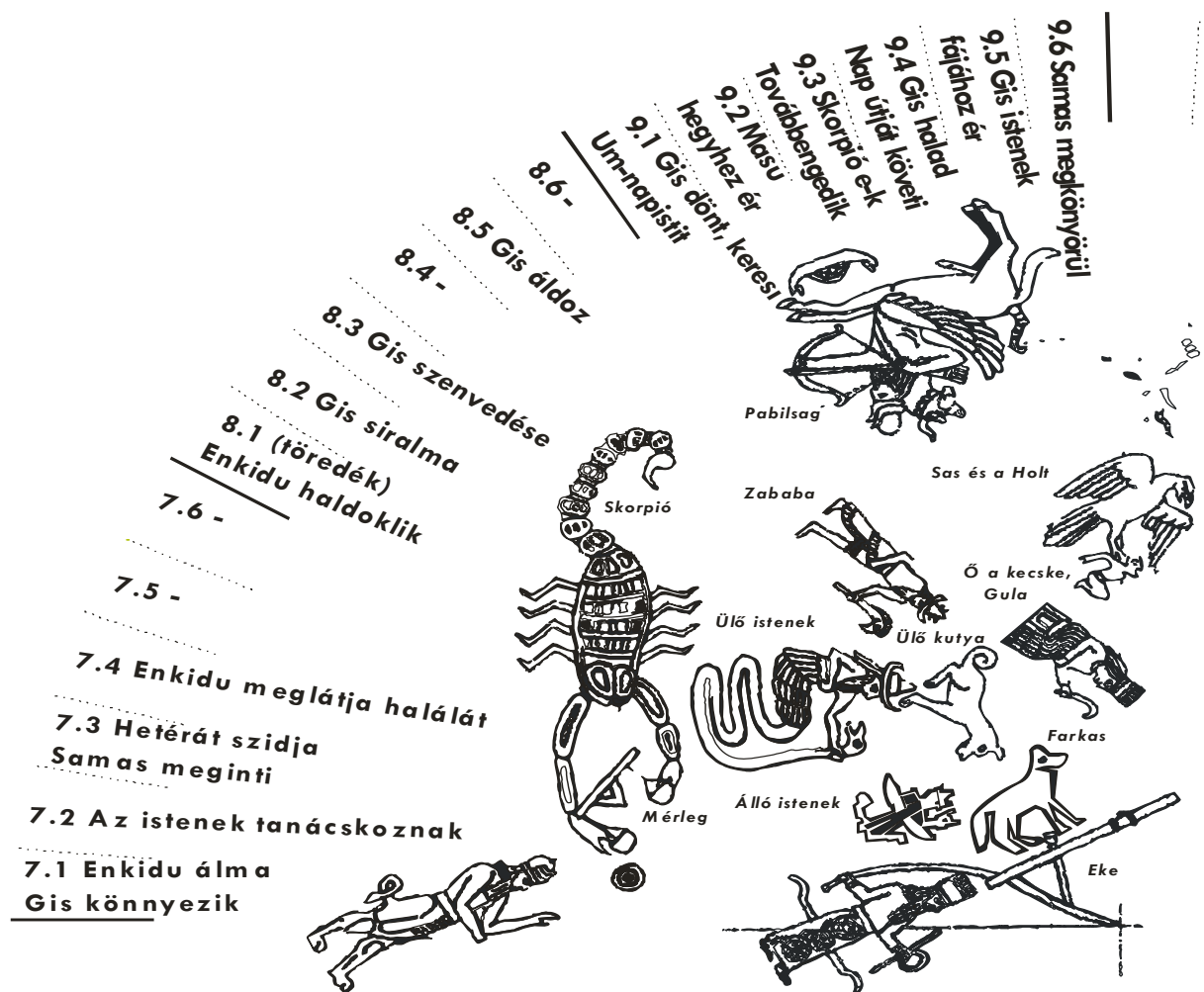
7. tábla

1. o. Enkidu álmot lát végzetéről.
2. o. Az Istenek tanácsot tartanak.
3. o. Enkidu hetérát szidja, Samas helyreigazítja.
4. o. Enkidu visszavonja átkát és áldja a hetérát. Álmában halálát látja meg.
5. o. -
6. o. -

Enkidu álmában meglátja a felettük tanácskozó s ítéletet hozó isteni tanácsot.

A *Mérlegben* (ZI.BA.AN.NA) az ügy megvitatását, az *Ülő Istenekben* (DINGIR.KU.A.MESH) és *Álló Istenekben* (DINGIR.GUB.BA.MESH) a tárgyalás szereplőit találjuk meg, míg a *Skorpió* (GIR.TAB) a halálos veszélyre utal. Nagyon érdekes és szépen mutatja csillagképeink nevének eredetét, hogy az *Ülő Istenek* kígyótestű alak, mely kezével tartja a kígyó fejet. Mára ez a jegy *Kígyótartó*vá egyszerűsödött.

Gula (UZ) istennő és szent állata az *Ülő kutya* (UR.KU) Enkidu betegségét és szenvedését jelképezi, míg a *Sas* és a *Holt* (A.MUSHEN, LU.USH) a beteljesedett halálát.

Babiloni csillagtérkép, III. negyed

8. tábla

1. o. (töredék) Enkidu haldoklik vagy meghalt.
2. o. Gis keserűen szól Uruk öregjeihez Enkidut búcsúztatva.
3. o. Gis fájdalmában oroszlánként kering a sivatagban.
5. o. (töredék) Gis Enkidu emlékére szobrot készített, áldozatot mutat be.
6. o. -

Enkidu meghalt. Gilgames búcsúszavait halljuk, aki keserűen gyászolja.

Egyetlen csillagképpel kötöttük össze a táblát. A *Vesztett kutya* (UR.IDIM) az, mely Gilgamest és lelkiállapotát jelképezi: „*nőstényoroszlánként kerengek, kitől kölykeit elrabolták*”.

9. tábla

1. o. Gis Enkidu miatt bolyong, s halálfélelme miatt elhatározza, hogy felkeresi Um-napistimet.

2. o. Masu hegyhez ér, melyet a Skorpió emberek vigyáznak.

3. o. Gis a Skorpió őrnek mesél céljáról.

4. o. -

5. o. Az ör átengedi a kapun és útba igazítja, hogy a Nap útját kövesse és sikerét kívánja.

6. o. Gis Samashoz szól.

A *Nyilas*-ban, PA.BIL.SAG, már a Nagy Előd-Ős Gilgames királyt látjuk, akit csak az akkád birodalomban neveztek így, de Bilgames volt a sumereknél és Pabilgames volt a korai dinasztiák időszakában.⁵ Neve értelmezései közt találjuk az Ős, Előd, „a *mes*-fa hajtása”, te vagy az Ős a *mes* fából, illetve Pabilga-mes (mes-me-en) az Előd, te vagy Gilgames kifejezéseket.⁶ A csillagkép elnevezése pedig Pabilsag, koronás vagy királyi ős-előd.

A Skorpió és a Nyilas közt a Nap útja a Tejutat keresztezi, a holtak világának kezdetét, s az útbaigazítás után Gilgames eléri a halál tengerének partját.

Égbolt IV. negyed, 10-12. tábla

10. tábla

1. o. Gilgames Sidurival, a csaplárossal találkozik a tenger partján.

2. o. Enkiduról és barátságukról kesereg Sidurinek.

3. o. Siduri Ur-sanabihoz, az átkelőhelyhez irányítja. Sanabi hajót készített vele.

4. o. A halál tengerén utaznak, a távolban meglátják Um-napistit.

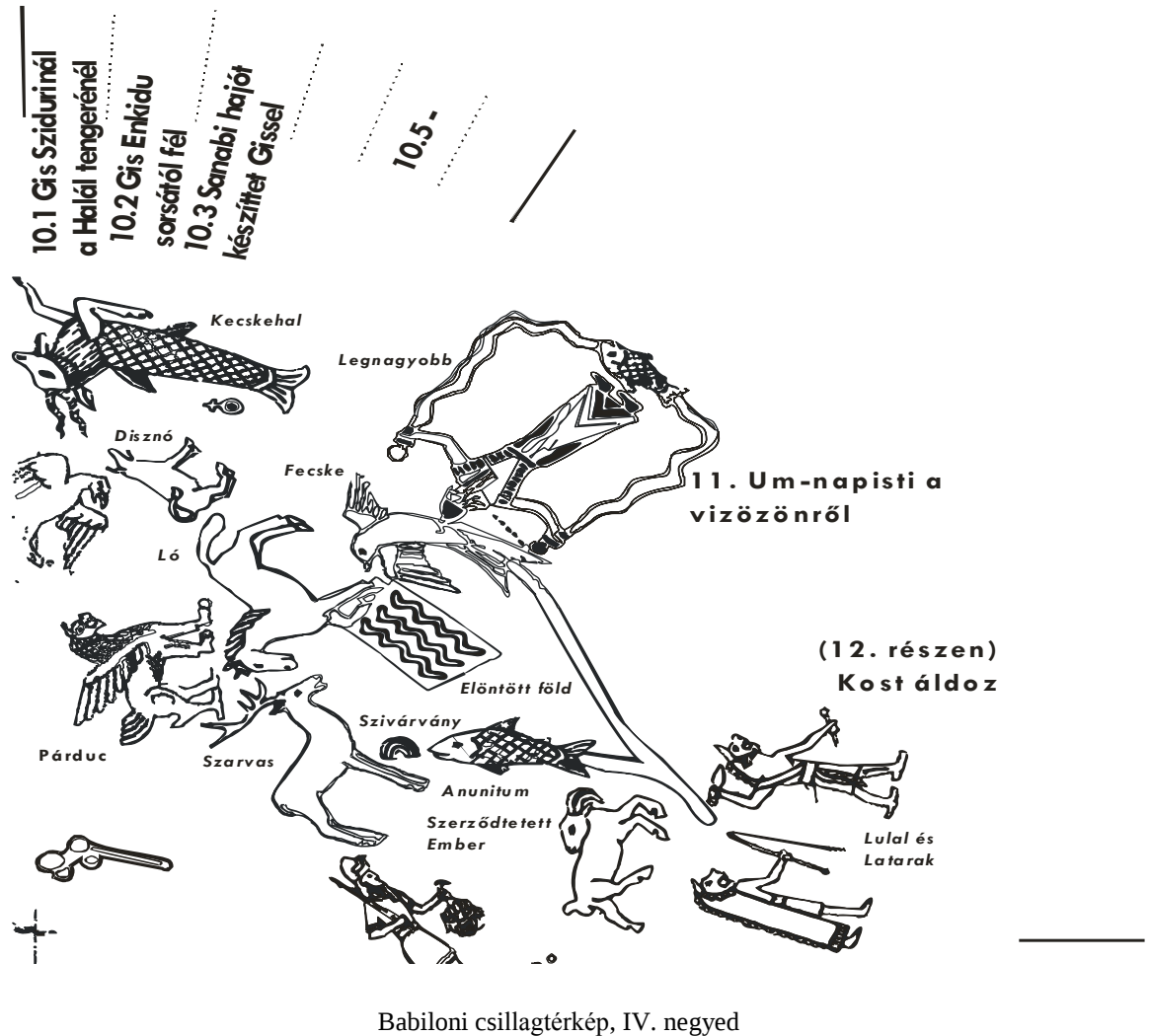
5. o. -

6. o. Um-napisti a mulandóságról és a halálról beszél.

A táblához a *Hajót* (MA.GUR) és a *Kecskehal* (SUHUR.MAS.KU) jegyét kapcsoltuk, mint a révész és az átkelés jelképét.

⁵ Gonzalo Rubio: *Reading Sumerian Names, II: Gilgameš*, Journal of Cuneiform Studies Volume, 64., 2012.

⁶ Uo.

11. tábla

Nem áll rendelkezésünkre oszlopokra tagolt szöveg.

A tábla legfontosabb eleme a Vízözön történet, melynek fontosabb eseményei:

Um-napistit figyelmeztették hajóépítésre és az állatok mentésére. Az áradás bekövetkezett. A 12. rovásnál megakasztotta a hajót Niszir hegye. Galambot, fecskét és hollót röptettek majd kost áldoztak.

Az előző cikkben azonosított események a *Legnagyobb* (GU.LA) a mai Vízöntő jegy, Um-napisti és az özönvíz történetét jelöli. A görög csillaghatományok is az özönvízzel kapcsolták össze a jegyet, ők Deukaliont látják a jegyben, aki Um-napisti görög megfelelője. Deukalion ősatya és felesége Pürrha szintén megmenekültek, mert előzetesen Prométheusz figyelmeztette őket a veszélyre, s később ők a görögök őseivé váltak.

A *Ló* (ANSHE.KUR.RA), a *Disznó* (SHAH), kimenekített állatokat, a *Párduc* (UD.KA.DUCH) Nergál állataként a halálos veszedelmet mutatja. A *Szivárvány* (TIR.AN.NA), az újrakezdés reménye.

Újabb megerősítésként a *Fecske és Hal* jegy közötti az AS.GAN, „*Elöntött föld*” vagy „*elárasztott terület*” jegyet találjuk. A Hal jegy, A.NU.NI.TUM elnevezése az akkádok Anunitum istennőjére utal, vagyis Istárhoz kapcsolódó elnevezés. Istár volt az, aki ezt a különös kifejezést használta az eposzban: „*hiszen én szültem őket, én, én, s döglött halporontyokként össze-ütődnek*”. Így neve használata és képiesen a „hal” ábrázolása az égbolton egyfajta visszautalás az eposzra. Régóta megválaszolatlan kérdés az is, vajon miért van a Hal jegynek két ága? Az eredeti elnevezés szerint a második ág még „*Fecske*” (SIM.MACH) volt. A vízözön történet két fő vonala a pusztulás és a megmenekülés, remény a túlélésre. A Hal és a Fecske.

Köztük a négyzet alakú táblaként jelölt terület vízzel borított, ez az „*Elöntött föld*”, mely a mai *Pegazusban* található meg. Ez a szárnyas ló általában „*kilóg*” a csillagképek ábrázolásából. Az asztrológia föníciai hagyományokra visszanyúlva hajózást és rendkívüli vagy különleges utazást kapcsol a jegyhez. Az *Elöntött föld* (AS.GAN) mellett még mint *Szarvas* (LU.LIM) szerepel. Egyesítésükből született meg a Pegazus. Csillagai olyan arab elnevezéseket őriztek meg, mint az „*Al Genib*”, „*aki elszállít*”, „*Markab*” „*utazás*”, „*Sa'd Matar*” „*az esőzés szerencsecsillaga*”. Ezeknek a neveknek is Um-napistihez kapcsolódva van értelmük, Um-napisti viselte a *ruğu* „*A távoli*” címet.⁷

Az égbolti kört ezzel körbejártuk. Amint a szöveg is nyilatkozott arról, hogy „*a tizenkettedik rovásnál*” elérték a Niszir hegyet, ott áldozták fel a kost. Az égbolton Kossal ábrázolt, de „*Szerződtetett ember*” (LU.HUN.GA) elnevezéssel a csillagképek köre is bezárult..

A történet azonban még tart.

Gilgames az Élet fűvét keresi, melyet ugyan megtalál, de egy kígyó elragadja tőle. Gis kormányosával, Sanabival csalódottan, megfáradva visszatér Urukba. Míg a többi jegy pontosan követte a történetet, itt felmerül a kérdés, vajon a *Kígyó* (MUS) azért jelenik meg az égen, hogy újabb 180 fokot tegyünk meg az égbolton is, az Urukba való visszatérést jelezve? Talán igen. Mindenesetre a *Kígyó* jegyet az alvilág istenével hozzuk ma is összefüggésbe, ebből a szempontból utalhat a másvilági utazás végére.

Másik fennmaradt kérdés a NUN.KI, melyet általában Eridu várossal kötöttek össze. Modern csillagképe az Argo Navis, hajója és tradíciói a Holtak világából visszatérő utazóra utalnak, legfényesebb csillagát a Canopust a hajó kor-

⁷ V.B.Hurowitz: *Finding new life in old worlds: word play in the Gilgames epic*, p. 69.

mányosával kötik össze. Vajon Gilgames és Sanabi visszatérésére, vagy Umnapistire utal? Vagy korábban itt kapott Istár engedélyt atyjától a bosszúállásra?

12. tábla

Ez a tábla eredendően nem része az eposznak, szerkezetileg és tartalmilag is eltér a korábbiaktól. Az eposz története szerint Enkidu halála a VII. táblán, Humbaba megölése miatt következett be. Az istenek döntöttek így. Itt, a beillesztett XII. tábla szerint Enkidu még él, és Gis hűséges szolgájaként vállalja az alvilági utat, a varázsdob és dobverő – más értelmezésben labda és ütő – a pukku és mikku visszaszerzésére.

ábr

Az égboltot már körbejártuk, s feltehetően ezért a tábla szereplői sem az égbolti köríven találhatóak, őket a „tengelyen” találjuk. A Kocsi jegy Enmesarra-hoz kapcsolódik, akit az *Öreg*-ben a mai Perseusban ismertünk fel.⁸ Nergal isten vitte őt az ülés nélküli kocsin a Holtak Birodalmába. Enmesarra hét fiát, vallásos énekek alapján már S.Langdon a Plejádokkal azonosította.⁹ A levágott fejét zében tartó Enmesarra alakot éppen a Plejádok felett látjuk rázólva, s a fej ábrázolás közel áll a Humbaba megjelenítéseihez. Enmesarranak (az *Öregnek*) Enki isten adott parancsot egy lyuk furására, hogy Enkidu szelleme találkozhasson Gissel.

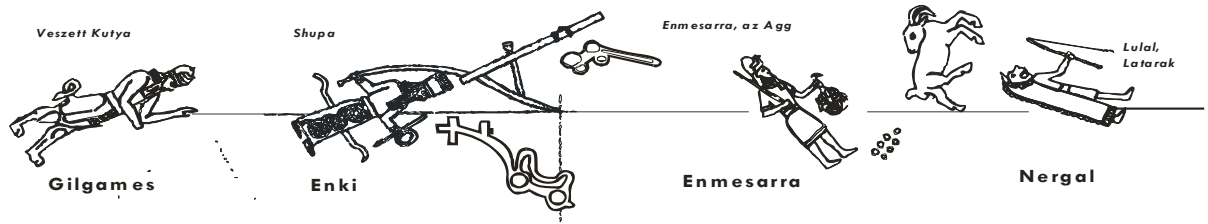
Humbaba ábrázolások

Lulal és *Latarak* kétalakos jegy. Lehetséges, hogy nem az első, hanem a második alak jelöli Enkidut, mivel Nergált a „férfias”-t is oroszlánfejjel, pálcával jelenítették meg. Nergál mindenesetre Enki (SU.PA) parancsát teljesítette, mikor lyukat fűrt az alvilágtól a nap világáig. LU.LAL rejtélye is többértelmű szójáték lehet, köztük található a *lu* (mu-lu) ’aki’, ’amely’, ’férfi’, *lal* ’leszállít’, ’befog’ szavak. Nergál feladata a holtak kísérete, őrzése volt. Az alak egy nyitott szájú szörny párdúc vagy oroszlán fejet visel, mindezek Nergál istenre utalnak. Ebben az esetben *Latarak* alakja fedi le az alvilág Enkiduját, melyet az alvilág foglyul ejtett, s dobverővel ábrázolták.

⁸ A Kocsi mai magyar megfelelője a Göncölszekér, melyet néphitünk az Öregistennel azonosít, kapcsol.

⁹ Stephen Langdon: *Babylonian Liturgies XIII. Páris*, Librairie Paul Geuthner, 1913.

A tengely csillagképei és a 12. fejezet szereplői

Ebben és az előző cikkemben a rekonstruált babiloni csillagképek 90%-hoz tudtunk magyarázatot kapcsolni az eposz története alapján. A magas százalék, valamint az, hogy az ábrázolások döntően időrendben követik az eposzt, kizárják a véletlen lehetőségét. Négy csillagkép – Zababa, Farkas, Eke, Nyílvessző - megjelenéseinek oka továbbra is tisztázandó. Ismereteink bővülése és az eposz újabb részeinek feltárása várhatóan magyarázatot nyújt majd ezekre is.

Kapcsolódó Gilgames fejezet

Kapcsolódó Gilgames fejezet	Sumer elnevezés	Értelmezés	Csillagkép mai neve
1-8-12.	UR.IDIM	Veszett kutya, Gilgames	Farkas (Lupus)
1.	EN.TE.NA.BAR.HUM	Vaddisznó, vadász	Kentaur K
1., 2.	AB.SIN	Mag Barázda, Ninszun	Szűz (Virgo) Szűz, Bereniké (Virgo, Co-
1., 2.	E.RU	Pálmalevél, Istár papnő	ma B.)
1., 2.	AB.ZU	Édesvíz, itató	Kentaur Déli Kereszt (Crux), Kentaur
1., 2.	GISH.GAN.UR	Borona, Enkidu	Ny
1., 2.	UGA	Holló, meglátott jövő	Holló (Corvus)
3.	UR.GU.LA	Oroszlán, Uruk	Oroszlán (Leo)
4.	AL.LUL	Rák	Rák (Cancer)
4.	MASH.TAB.BA.TUR. TUR	Kis Ikrek, Gis-Enkidu	Ikrek (Gemini)
5.	MASH.TAB.BA.GAL. GAL	Nagy Ikrek, Gis-Enkidu	Ikrek α , β (Gemini)
5.	SIPA.ZI.AN.NA MUL.MUL, 7.BI	Igaz Pásztor, Samas Csillagh., 7 isten,	Orion (Orion)
5.	DINGIR	Humbaba	Plejádok (Pleiades)
6.	BAN	Az Íj, Istár	Nagy Kutya (Canis Major)
6.	DAR.LUGAL	Kakas	Nyúl (Lepus)
6.	LU.CHUN.GA	Pásztor	Szekeres (Auriga)
6.	GU4.AN.NA	Mennyi Bikája	Bika (Taurus)
7.	ZI.BA.AN.NA	Mérleg	Mérleg (Libra)
7.	DINGIR.KU.A.MESH DINGIR.GUB.BA.ME	Ülő Istenek	Kígyótartó (Ophiuchus) Északi Korona (Cor.
7.	SH	Álló Istenek	Borealis)
7.	UZ	Ő a kecske, Gula	Lant (Lyra)
7.	ÚR.KU	Ülő kutya	Herkules (Hercules)
7.	A.MUSHEN, LU.USH	Sas és a Holt, Enkidu	Sas (Aquila)
8.	UR.IDIM	Veszett kutya, Gis	Farkas (Lupus)
7-9.	GIR.TAB	Skorpió	Skorpió (Scorpius)
9.	PA.BIL.SAG	Nagy Király, Gis	Nyilas (Sagittarius)
10.	MA.GURB	Hajó	Déli Hal (P. Austrinus)

10.	SUHUR.MAS.KU	Kecskehal	Bak (Capricornus)
11.	GU.LA	Legnagyobb, Um-napisti	Vízöntő (Aquarius)
11.	SHAH	Disznó	Kassziopeia (Cassiopeia)
11.	ANSHE.KUR.RA	Ló	Kassziopeia (Cassiopeia)
11.	LU.LIM	Szarvas	Pegazus (Pegasus)
11.	AS.GAN	Elöntött föld	Pegazus négyszöge
11.	UD.KA.DUCH.A	Párduc, Nergál	Hattyú (Cygnus)
11.	KU6, A.NU.NI.TUM	Hal	Halak (Pisces)
11.	SIM.MACH	Fecske	Halak nyugati ága (Pisces)
11.	TIR.AN.NA	Szivárvány	Androméda (Andromeda)
11.	LU.HUN.GA	Szerződte, Um-napisti	Kos (Aries)
12.	LU.LAL	Lulal Latarek, Nergal	Cet (Cetus)
12.	MAR.GID.DA	Enkidu	Göncölszekér (Ursa Major rész)
12.	SHU.GI,	Kocsi	
12.	EN.ME.SHA.RA	Az Öreg, Enmesharra	Perszeusz (Perseus)
12.	SHU.PA	Iga, Enki	Ökörhajcsár (Bootes)